

МИСТЕЦЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ОСНОВА ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ МАБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Алла РАСТРИГІНА, Сергій ДЬОМІН
(Кіровоград)

В статті здійснена спроба понятійного осмислення феномену мистецького освітнього простору й обґрунтування його можливостей для творчого самовираження особистості та прослідковано його взаємозв'язок з процесом становлення і розвитку індивідуального освітнього простору майбутнього педагога-музиканта

Актуальність. Головним завданням державного та духовного відродження України є розбудова національної системи освіти і виховання на засадах забезпечення її випереджального розвитку, що значною мірою залежить від рівня професійної компетентності освітян, наявності в них неповторного, національно забарвленого власного почерку педагогічної діяльності. Водночас, сучасний педагог має бути не лише яскравою й неповторною особистістю, а й відрізнитися

високим рівнем духовності, що є запорукою його творчого самовираження та самореалізації в професійній діяльності.

Постановка проблеми. Сьогодні духовність – це не тільки певний виховний ідеал, це скоріше – самобутність й неповторність особистості, її прагнення до свободи самовираження й повноцінної творчої самореалізації власної індивідуальності. Духовність зароджується, формується й розвивається в діях і вчинках особистості, в моментах життєвого вибору, тобто є пролонгованим завданням, яке кожна людина в своєму житті вирішує індивідуально, спираючись на власний досвід й внутрішню автономію. В той же час, на думку М. Глебової, духовне становлення індивіда,

передбачає вихід за межі егоцентризму, підключення його відтворювальної енергії до надіндивідуальних спільнот, орієнтацію на широкий спектр трансцендентних духовних цінностей й відтак, на доцільну творчу діяльність в таких спільнотах [1, 46].

Отже, розвиток духовності особистості є багатомірним й суперечливим процесом, який “відшліфовується” свідомістю й поведінкою індивіда на базі вільного вибору й особистісного присвоєння загальнолюдських цінностей. Саме тому сьогодні свобода особистості у виборі індивідуальної траєкторії професійного сходження набуває статусу необхідності. Для освіти така позиція означає єднання множинності “Я”, де кожний зберігає свою самоцінність, залишається самим собою, але вносить у спільну діяльність своє, індивідуальне.

Окреслення можливостей мистецького освітнього простору щодо розвитку індивідуальної траєкторії творчого самовираження майбутнього-педагога-музиканта є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. Відправними позиціями, що актуалізують звернення до вищезазначеної проблеми є положення педагогіки свободи про те, що на зміну уніфіковано-масовому способу життя прийшли індивідуалізовані потреби кожного із суб'єктів педагогічного процесу у вільному саморозвитку, самовиявленні й самореалізації [2]; ідеї щодо індивідуального освітнього простору особистості [3] та специфічності мистецького освітнього середовища [4]; взаємозв'язок процесів художнього сприйняття й творення мистецтва та сформованості духовності особистості [5]; зміна соціокультурного статусу мистецтва як процесу та результату творчості, найбільш позначеної впливом індивідуальності й здатної ефективно впливати на розвиток останньої та соціальне замовлення сьогодення на творчу індивідуальність педагога [6].

В такому контексті, перш за все є логічним звернення до педагогіки мистецтва, який притаманний потужний аксіологічний, культурологічний й творчо-розвивальний потенціал у розв'язанні цілого ряду проблем сучасного людства. В змісті сучасної мистецької освіти активно використовуються поняття гуманізму, духовності, творчості. Висування останніх на ключові позиції, на думку О. Щолокової, є цілком закономірним з огляду на особистісно орієнтовану парадигму освіти, яка “надає виняткового значення умінню індивіда прогнозувати й контролювати свою діяльність та власне життя” [7, 9].

Отже сучасний фахівець у сфері мистецької освіти має бути не тільки професійним

музикантом чи художником, а й особистістю духовною і творчою, що володіє засобами пізнання себе та навколишнього світу й на цій основі здатний вибудовувати індивідуальну траєкторію свого особистісного саморозвитку, самовираження й самореалізації у професійній діяльності.

Вітчизняні вчені виступають з ґрунтовними теоретико-методологічними дослідженнями щодо осмислення ролі мистецтва у становленні духовності особистості (І. Зязюн, Л. Левчук О. Олексюк), розвитку її здатності до творчості як необхідної умови професійної ефективності сучасного фахівця художнього профілю (О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька). Однак дослідження процесу формування індивідуальної траєкторії професійного сходження та творчого самовираження майбутнього фахівця у мистецькому освітньому просторі, де наряду з навчально-виховними цілями, мають ураховуватись також й індивідуальні цілі студента, в музичній педагогіці тільки починається.

Усвідомлення важливості для сучасного фахівця не тільки його художньо-творчого чи професійного розвитку, а й сформованості його духовних цінностей, актуалізації його творчого потенціалу зумовлює необхідність педагогічної підтримки кожного студента у вибудовуванні його індивідуальної траєкторії саморозвитку, самовираження, самореалізації.

Отже, проблема становлення і розвитку творчої індивідуальності сучасного фахівця-музиканта є дійсно надзвичайно актуальною й її розв'язання може допомогти у вирішенні певних суперечностей, що, на думку провідних фахівців, мають місце у сучасній мистецькій освіті, а саме: між необхідністю сформованості у сучасного фахівця системи поглядів, у відповідності до яких професійні знання спрямовуються на його духовне й творче зростання та усталеність навчальних підходів, що склалися у вітчизняній мистецькій педагогіці (Г. Падалка); між науково-мистецькою парадигмою, де духовність і творчість є найвищим рівнем самовираження й самореалізації майбутнього фахівця та відсутністю відповідних засобів їхнього формування в музично-педагогічній теорії та навчальній практиці студентів (А. Растрігіна); між соціальним замовленням на творчу індивідуальність сучасного професіонала з власною траєкторією духовного зростання й спрямуванням його професійної підготовки на формування окремих фахових компетенцій (О. Отич).

Усвідомлення зазначених протиріч наразі визначає напрямок наших наукових розвідок щодо окреслення можливостей мистецького освітнього простору у розвитку індивідуальної

траєкторії самовираження майбутнього педагога-музиканта.

В педагогіці поняття “освітній простір” все частіше стає предметом спеціального розгляду науковцями. Введення даного терміна в науковий обіг й інтерес до його понятійного осмислення пов'язано з усвідомленням нелінійності будь-якого освітнього процесу й, тим більше, процесу професійної підготовки педагога-музиканта. За висловлюванням Л. Арчажникової, специфіка музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва. Особливістю ж музично-педагогічної діяльності є наявність серед її складових художньо-творчого начала. Отже, саме в процесі мистецької освіти загальна культура особистості, її моральні та етичні орієнтири, її духовність отримують потужний поштовх, й саме мистецький освітній простір, за визначенням, сприяє розвитку творчої індивідуальності майбутнього фахівця.

З огляду на існуючі в сучасній педагогічній науці дослідження феномену освітнього простору (О. Леонова, Т. Малашина, В. Повзун та ін.) логічним є вивчення можливостей творчого самовираження майбутнього педагога-музиканта в мистецькому освітньому просторі. Останній, на наш погляд є підсистемою загального соціокультурного та освітнього простору з усіма їхніми функціональними механізмами але, разом з тим, має специфічні особливості, що притаманні сфері мистецтва.

З точки зору діяльнісного підходу, студент набуває професійного досвіду в процесі фахової підготовки, де остання є педагогічно доцільним багатофункціональним мистецьким освітнім простором, організованим з метою розвитку, освіти й виховання майбутнього педагога-музиканта. Його творче самовираження залежить від ступеню пізнання й присвоєння ним можливостей цього простору на основі суб'єктивного сприйняття. Підтвердження цьому може бути трактовка освітнього простору, що подається в тезаурусі “Нові цінності освіти” [8] й визначається як індивідуальний освітній простір, що формується внутрішньо й становлення якого відбувається у життєвому та професійному досвіді кожного.

На думку О. Леонової [9, 39], створення випереджального ефекту в освіті неможливо, якщо актуалізується тільки даність існуючого освітнього простору, особистість має побудувати й реалізувати образ своєї діяльності у відповідності з власним вибором. Тобто, мова йде про освітній простір окремої індивідуальності, життєдіяльність якої

відбувається у взаємодії з навколишньою дійсністю – природною, культурною, соціальною тощо й, в тому ж числі, з професійною. Таким чином, зрозумілою для нас є позиція М. Громкової [10], яка розкриває поняття освітнього простору через категорії “суб'єктивне” як існуюче в думках, ідеально та “об'єктивне” як існуюче в реальності. Авторка підкреслює, що одиницею аналізу такого співвідношення, як і одиницею аналізу індивідуального освітнього простору є інтерес суб'єкта.

Отже, здатність до творчого самовираження індивідуальності формується на основі єдності зовнішніх по відношенню до неї речей (у нашому випадку – це складові освітнього мистецького простору) та її думок і уявлень про них, що викликають зацікавленість, пошук й набуття особистісного сенсу у постановці й досягненні певних цілей і завдань.

Відтак, поле мистецького освітнього простору, що функціонує як окрема галузь знань відповідно до властивих лише їх закономірностей, сьогодні має набагато ширші горизонти, чим передбачено межами чинних традиційних програм підготовки фахівця-музиканта. Це зумовлено, перш за все, зміною соціокультурного статусу мистецтва, що має місце у зв'язку з утвердженням науково-мистецької парадигми в європейському масштабі. Крім того, фундаменталізація сучасної музично-педагогічної освіти, що є сьогодні одним із пріоритетних напрямків її розвитку, передбачає забезпечення багатопрофільності, вихід у суміжні культурні сфери, здатність до інновацій та продуктивної переробки інформації і творчого пошуку. Отже, право на вільне волевиявлення щодо індивідуальної траєкторії власного розвитку сьогодні є прерогативою у підготовці майбутнього фахівця-музиканта.

Вплив мистецтва завжди потребує від особистості співтворчості, активного естетичного реагування, осягнення його художньої цінності. Особистість відтворює в своїй свідомості художній образ, завдяки чому мистецтво й виконує головне своє завдання – розвиває духовний потенціал людини. Перенесення ж досвіду художньо-творчої діяльності, що набувається майбутнім педагогом-музикантом в період навчання, до сфери власного індивідуального освітнього простору, наповненого особистісним сенсом, відкритістю й здатністю до змін дозволяє говорити про ефективність мистецького освітнього простору у становленні і розвитку творчого самовираження студента.

В практику роботи кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання

ЛДПУ ім. В.Винниченка сьогодні активно втілюються саме такі форми, засоби й технології навчання, що орієнтують студентів на вільний вибір, самостійну, оптимальну для кожного студента регуляцію поточного навчального навантаження [5, 54-55], оскільки ми глибоко переконані й погоджуємось абсолютно з думкою провідних науковців, що примусовість, вульгарний педагогічний тиск, авторитарність й приглушення ініціативи студента несумісні з мистецькою педагогікою сьогодення.

Нараду з педагогічною підтримкою провідними викладачами кафедри становлення художньої індивідуальності кожного із студентів в процесі опанування ними фахових дисциплін на індивідуальних заняттях, майбутні фахівці можуть здійснювати власний вибір щодо різновидів музичної діяльності, вибору виконавського репертуару, отримувати спеціалізацію тощо. Одним із найбільш ефективних механізмів, що дозволяє майбутньому педагогу-музиканту виявити свою індивідуальність й дійсно творчо самовиявитися, є творчий проєкт, що являє собою найвищу форму інноваційної діяльності, Створення таких проєктів студентами за підтримкою професорсько-викладацького складу кафедри як в навчальній, так і позанавчальній діяльності, дозволяють їм скористатися широкими можливостями мистецького освітнього простору щодо створення індивідуального змісту власної педагогічної діяльності та мислення.

Творче самовираження майбутніх фахівців-музикантів у такий спосіб дає нам можливість спостерігати становлення і розвиток дійсно яскравих і неповторних індивідуальностей на тлі мистецького освітнього простору. Наші студенти стають переможцями відомих міжнародних і всеукраїнських художніх конкурсів, стипендіальних програм, кінофестивалів та фестивалів мистецтв; засновують аматорські кіностудії, виявляють себе як режисери та автори сценаріїв музичних відеофільмів, заявляють про себе у науково-дослідницькій діяльності як помірковані молоді науковці.

Отже, в процесі дослідження теоретичних положень та практичних результатів щодо можливостей мистецького освітнього простору ми прийшли до висновку, що мистецька освіта, й зокрема, музично-педагогічна є тим каналом, що може забезпечити ефективне творче самовираження майбутнього фахівця. Оскільки

його індивідуальний освітній простір являє собою цілісний багатофункціональний комплекс можливостей розвитку емоційного сприйняття, художнього мислення та активізації творчого потенціалу особистості й може стати специфічним генератором формування індивідуальної траєкторії його самореалізації в майбутній професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Глєбова М.В. Духовные доминанты отечественного образования // Педагогика №6. – 2009 – С.46-49.
2. Растригіна А.М. Педагогіка свободи: Методологічні та соціально-педагогічні основи (Монографія). – Кіровоград, 2002. – 256с.
3. Николаева А.А. Проблема индивидуального образовательного пространства в современной педагогике // Педагогическое образование и наука. – № 4 – 2009. – С.69-73
4. Шевченко І. Л. Формування професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній діяльності. Навчально-методичний посібник. – Кіровоград.-Имекс – ЛТД -2008 – 69с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Отич О.М. Педагогіка мистецтва у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи// Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 7 (12). – К.: НПУ, 2009. – С.40 – 44
7. Щолокова О.П. Філософські засади мистецької освіти // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 7 (12). – К.:НПУ, 2009. – С.9 -13
8. Новые ценности образования: Тезаурус для учителей и школьных психологов/ Ред.-сост.Н.Б. Крылова. – М.: РФФИ, РАО,1995. –113с.
9. Леонова О.В. Образовательное пространство как педагогическая реальность // Alma Mater. – 2006. – № 1, С.36-40
10. Громкова М.Т. Синергия духовного и материального в условиях глобализации // <http://spkurdyumov.narod.ru/D17Gromkova.htm>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Растригіна Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін, методики музичного виховання КДПУ ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: модернізація музично-педагогічної освіти в Україні; впровадження принципів педагогіки свободи в навчально-виховний процес ВНЗ; становлення і розвиток професійно-особистісної культури майбутнього фахівця-музиканта, удосконалення системи підготовки фахівця-музиканта.

Дьомін Сергій Петрович – доцент кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання, Заслужений артист України.

Наукові інтереси: удосконалення професійної підготовки майбутнього фахівця-музиканта.